

Kompleks oca u romanima Đuka Begović Ivana Kozarca i Tito Dorčić Vjenceslava Novaka

Kljajić, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:896957>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-10**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru
Odjel za kroatistiku
Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti
(jednopedmetni)

Sara Kljajić
Kompleks oca u romanima *Đuka Begović* Ivana Kozarca i *Tito Dorčić* Vjenceslava Novaka
Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru
Odjel za kroatistiku
Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti
(jednopedmetni)

Kompleks oca u romanima *Đuka Begović* Ivana Kozarca i *Tito Dorčić* Vjenceslava Novaka

Završni rad

Student/ica:

Sara Kljajić

Mentor/ica:

dr.sc. Sanja Knežević, izv. prof.

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sara Kljajić**, ovime izjavljujem da je moj završni rad pod naslovom **Kompleks oca u romanima Đuka Begović Ivana Kozarca i Tito Dorčić Vjenceslava Novaka** rezultat mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojeg rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovog rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojeg rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Zadar, 1. listopada 2020.

Kompleks oca u romanima *Đuka Begović* Ivana Kozaraca i *Tito Dorčić* Vjenceslava Novaka

SAŽETAK:

Rad se u svojem glavnom dijelu bavi analizom romana *Đuka Begović* Ivana Kozaraca i *Tito Dorčić* Vjenceslava Novaka, poistovjećujući ih s teorijama Sigmunda Freuda i Charlesa Darwina. Freudova teorija o Edipovom kompleksu utjelovljena je u liku Đuke Begovića dok Darwinova teorija hereditarnosti služi Novaku kao podloga za konstruiranje romana. Autori primat u psihološkom usmjerenju protagonista postavljaju na očeve. Autoritativni i nekonvencionalni odgoji, s kakvima se susreću Begović i Dorčić, služe kao prekretnice rađanja kompleksa i dokazivanja teorija. Rad obrađuje amoralno odgajanje Đuke Begovića i problematiku klasne razlike kakva okupira Titovog oca, Andriju Dorčića. Također, rad se osvrće na nesvjesnu apsorpciju životnih svjetonazora otaca koji se u kasnijim životnim periodima utjelovljuju u sinovima.

Ključne riječi: Đuka Begović, Ivan Kozarac, Tito Dorčić, Vjenceslav Novak, Edipov kompleks, darvinizam

Father figure in the novels *Đuka Begović* by Ivan Kozarac and *Tito Dorčić* by Vjenceslav Novak

SUMMARY:

The main section of this thesis deals with the analysis of novels *Đuka Begović* by Ivan Kozarac and *Tito Dorčić* by Vjenceslav Novak, identifying them with Sigmund Freud's and Charles Darwin's theories. Freud's Oedipus complex theory is portrayed in the character of Đuka Begović, while Darwin's pangenesis hypothesis was used as a base for Novak's novel construction. The authors's psychological primate is targeted at the fathers. Authoritative and unconventional upbringing Begović and Dorčić face is used as a turning point for the emergence of the complex and proving their theories. This thesis analyzes the amoral raising of Đuka Begović and the occupation of Andrija Dorčić, Tito's father, with the class issue. What is also mentioned is the unconscious process of sons absorbing their father's outlooks later in their lives.

Key words: Đuka Begović, Ivan Kozarac, Tito Dorčić, Vjenceslav Novak, Oedipus complex, Darwinism

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. NOVAKOV REALIZAM	3
3. MODERNIZAM IVANA KOZARCA	5
4. MODERNISTIČKA OBILJEŽJA LIKOVA	7
5. PSIHOANALITIČKI UVID U ANALIZU TEORIJA I LIKOVA.....	9
5.1 Edipov kompleks u Begovića	9
5.2 Darwinizam u Dorčića.....	10
6. UTJECAJ ODGOJA NA LIKOVE.....	12
6.1 Odgoj Đuke Begovića	12
6.1.1 Utjecaj Šiminog odgoja na kasnije Đukine svjetonazore.....	13
6.2 Odgoj Tita Dorčića	14
6.2.1 Klasna razlika kao primarna problematika odgoja	14
7. ODNOS TITA DORČIĆA I ĐUKE BEGOVIĆA PREMA ŽENAMA KAO REZULTAT KULTUROLOŠKIH UVJERENJA OČEVA	17
8. ZAKLJUČAK	19
9.LITERATURA.....	20

1. UVOD

Vjenceslav Novak i Ivan Kozarac svoja posljednja djela ne uspijevaju objaviti za života pa tako 1908. godine je posmrtno objavljen roman *Tito Dorčić*, a 1911. godine roman *Đuka Begović*. Romani se temelje na psihološko-znanstvenom konceptu u kojemu se dokazuju biološke determiniranosti likova.

Rad se temelji upravo na navedenom konceptu gdje se zbog biološke determiniranosti prate propasti (anti)junaka. Freudov Edipov kompleks jest ono što kroz roman ocrta Đuku Begovića dok Darwinova teorija hereditarnosti postaje primat u građenju lika Tita Dorčića. Bazira se na dijelove moralnih propasti koje uzrokuju autoritativni i egocentrični odgoji očeva.

Paradoksalnost u usporedbi djela jest da Tito Dorčić propada zbog nemogućnosti ostvarivanja svoje biološke determiniranosti, oduzima mu se poriv ribolovstva koji njegovu obitelj gradi već generacijama. S druge strane, Đuka Begović propada zbog ostvarivanja svoje biološke determiniranosti i nemogućnosti opiranja istoj. Konceptualno rad analizira književna stvaralaštva autora i njihovu poetiku, zatim se bazira na modernističke elemente protagonista, njihove sličnosti i razlike. Obrada psihoanalitičkog uvida u analizu teorija i likova osvrće se na objašnjavanje Freudovih i Darwinovih teorija i njihovim poistovjećivanjem s likovima. Za ovaj dio rada najviše se koriste radovi Dejana Đurića *Žudnja drugoga i joiissance drugoga. O jednom psihoanalitičkom aspektu romana Tito Dorčić Vjenceslava Novaka*, Tomislava Markusa *Darvinizam i povijest: evolucijska biologija i proučavanje društvene dinamike* i Tvrtka Vukovića *Đuka Begović - Edipov slavonski brat*. Nakon obrade teorija koje kreiraju likove rad analizira odgoje Dorčića i Begovića te njegov utjecaj na njihove daljnje svjetonazore i životne odluke. Obradit će se i klasna razlika koja za Andriju Dorčića, Titova oca, predstavlja primarnu problematiku i kreira Titov odgoj. Za ostvarivanje analize većinom će se koristiti djelo Krešimira Nemeca *Čitanje grada. Urbano iskustvo u hrvatskoj književnosti*, zatim njegov rad *Još o Đuki Begoviću* i djelo Miroslava Šicela *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća. Knjiga II. Realizam*.

Posljedično usvojenom odgoju protagonisti prisvajaju i šovinističke svjetonazore otaca. Tito navedeni oblik projicira ulaskom u bračni život s Reginom Puhovac dok Đuka očev utjecaj reflektira kroz odnose s brojnim ženama. Učinak kakvog Šime Begović, Đukin otac, ostavlja na sina reprezentativniji je od Dorčićeva i Đuku prati kroz cijeli život, preciznije od njegove petnaeste godine života. Zlostavljanjem Marijice, žene koja mu rađa kćer, uviđa se Đukina

beskrupuloznost. Učestalim mijenjanjem partnerica prezentira se Đukina nemogućnost vezivanja i bijeg, ali i nemogućnost ostvarivanja dubljih osjećaja. Literatura koja će se koristiti za obrađivanje posljednjeg dijela razrade rada jest *Velebno sebstvo. O još jednom psihoanalitičkom aspektu romana Tito Dorčić Vjenceslava Novaka* Dejana Durića i *Studije i portreti* Josipa Bognera.

2. NOVAKOV REALIZAM

Nakon Šenoine smrti na književnu scenu dolazi nova generacija realista. Reprezentativni pisci hrvatskog realizma Gjalski, Kumičić, Kovačić, Kozarac s Novakom proširuju okvire Šenoina protorealizma implementacijom društveno-analiitičke književnosti. Realizam prikazan kao višeslojno razdoblje paralelno razvija svoj izraz te se obogaćuje spektrom različitih postupaka koji sežu od romantičarskih do prosvjetiteljskih pa sve do modernističkih natruha (Šicel, 2005: 239). Profesor Nemeć smatra da poetičku nedosljednost kakvu autori hrvatskog realizma stvaraju unošenjem romantičarske idealizacije prekida Novak ugledavanjem na europski realizam. Novak prikazom stilski čiste i romantičarski amoralizirane propasti jedne obitelji odskače od romantičarskih izvedbi svojih literarnih vršnjaka (Nemeć, 2009: 9). Također, Nemeć tvrdi kako Novak baziranjem na analizu društva, postavljanjem psihološkog stanja individualca u prvi plan, konfliktom protagonista sa sredinama u kojima se nalaze se uspijeva približiti već dobro razrađenim konvencijama europskog realizma. Objektivističkim pristupom prikazuje pripovjedačku nepristranost koju dodatno dokazuje pragmatičnim interpretiranjem likova (Nemeć, 1994: 225).

Šicel smatra da je jedna od ključnih opozicija Novakova realističkog opusa, koja diferencira fundusu ostatka hrvatskih realista, izostanak ideološkog i političkog opredjeljivanja. Generacija aktivno angažiranih protivnika Kluen-Hedervaryskog koloniziranja koju u književnom miljeu predvode Kovačić i Kumičić, aktivna propagiranja pravaške ideologije u Harambašića ili fazna mijenjanja ideologija K. Š. Gjalskoga Novaka nisu zanimala. U vrijeme kad ostali u svoja djela direktno i indirektno ugrađuju vlastite političke poglede, Novak se striktno bazira na mentalni sklop hrvatskog čovjeka koji se nalazi u službi indikatora vlastite društvene sudbine (Šicel, 2005: 200). Prozna djela u kojima psihološki portretira svoje (anti)junake, kao što su Mile Ratković, Pavao Šegota, Marko Finderlić, Tito Dorčić i ostali, stvara sliku tipičnog čovjeka, nerijetko iz malograđanskog svijeta, koji zbog vlastitog siromaštva mijenja moralna načela i postaje negativac. Protagonisti mu postaju postepeno fizički i psihološko osakaćeni. Iako time u svoju poetičku čistinu unosi elemente naturalističkog faha, ostaje dosljedan odvajanju od romantičarske sentimentalnosti i razrađenoj direktivi europskog realizma (Šicel, 2005: 204). Barac ističe kako Novak započinje kult pisanja o ljudima koji se nerijetko mogu vidjeti u stvarnom životu ali ne i u književnosti (Barac, 1964: 14).

Promatranjem malograđanskog života baziranog na selo, Novak u svom realističkom opusu stvara averziju prema gradu. Kreira likove spletom okolnosti dislocirane iz svoga prirodnog okruženja koji završavaju kao žrtve neprilagođenosti novonastalog socijalnog poretka. Nemeć

tvrdi kako naši realisti općenito nisu bili naklonjeni gradskom načinu života pa sukladno tome o urbanoj civilizaciji pišu prvenstveno kao otuđenoj etapi života (Nemec, 2010:7). Grad, kako u Novaka tako i u ostalih, postaje glavni krivac za nesreću junaka. Urbanistički postulat u našu književnost time neće stupiti sve do razdoblja moderne (Nemec, 2010: 7).

Tijekom života Novak je bio suradnik skoro svih časopisa i Matice hrvatske, time je onemogućio pritek negativnih kritika na vlastiti rad. Takvu sudbinu ipak nisu uspjeli zaobići njegovi suvremenici. Matica ga, pored K.Š. Gjalskoga, ubraja u svoje najvjernije pripovjedače te ističe kako je u stanju spojiti pripovjedačke i prikazivačke metode. Također Matica ističe da količina i brzina Novakova rada jest utjecala na kvalitetu njegovog umjetničkog izraza (Krtalić, 1983: 737). Cjelokupno Novakovo književno djelo zavrjeđuje počasno mjesto u kanonu hrvatskog realizma. Započeo je karijeru kao regionalist, a završava je kao jedan od najsveobuhvatnijih književnika svoga vremena, pišući konvencijama čistog realizma u kojem se mogu uočiti natruhe modernizma, uvjerljivom detaljiziranom analizom društvenih slojeva nerijetko povezanom prostornom odrednicom, vještim prepletanjem retrospektivnog autorskog pripovijedanja s unutarnjim monolozima Novaka nesumnjivo možemo svrstati među najreprezentativnije stvoritelje purističkog hrvatskog realizma (Solar, 2007: 258).

3. MODERNIZAM IVANA KOZARCA

Kozarčevo pojavljivanje na književnoj sceni se odvija u vrijeme ulaska modernističkog pokreta u mirnije tokove. Najutjecajnijim modernističkim časopisima se obustavlja izlaženje i nastaje zatišje u borbi starijih i mlađih generacija (Šljivarić, 1964: 224). Moderna proza struji dvosmjerno, sve učestalije bavi se psihološkom analizom problematike modernih intelektualaca, ali predstavlja i likove ocrtane psihonaturalističkom metodom (Šicel, 2005: 173). Modernizam kao takav predstavlja svojevrsnu kritiku realističarskih konvencija iako apsorbira sintezu realističarskih tehnika (gnoesologizam, socijalno-psihološka motivacija, deskriptivnost, tipizacija, "on"- forma...) opire se njezinoj tradiciji. Konstantna težnja modernista u nadmašivanju prethodnika rezultira osporavanjem tradicije ili njezinom posve osebujnom interpretacijom. Modernističke konvencije prikazane (u prvom pogledu) tipično, su predstavljene projiciranjem životnih vjekova protagonista i daju uvid u psihološke strukture povezujući Freudove i Darwinove teorije koje u književnim djelima se počinju javljati kroz do sada poznata realističko-naturalistička opažanja. Stamać ističe kako miješanje psiholoških teorija u književna djela se uspjeva ostvariti opširnim solilokvijima i monološkim dionicama likova. Odricanjem do tada tipičnog književnog prikaza se stvara kompleksnija analiza književnog teksta. Književni svijet funkcionalno sazrijeva stvaranjem unutarnjeg doživljaja i nerijetko patološkog promišljanja likova (Stamać, 1991: 13). Novitet kakvog zbog svega navedenog Kozarac uspjeva sa svojim literarni vršnjacima unijeti na književnu scenu jest razumijevanje djela ponaosob individualne interpretacije čitatelja. (Solar, 2005: 165).

Unutar književne povijesti ovaj Vinkovčanin ostaje zapamćen svojim proznim djelima, dok lirski opus razvijen pod utjecajem Kranjčevića, Preradovića ali i narodne lirike ne ostaje toliko opažen (Bogner, 1994: 30). Šljivarić ga naziva pučkim modernistom, stječe epitet velikog lokal patriota koji cijeli opus lirski i prozni temelji na analizi slavonskog čovjeka i kraja. Realističko-naturalističkim instinktom povezanim modernističkim diskursom daje detaljne psihološko analitičke analize (Šljivarić, 1964: 226). Literarnim izrazom i tematikom prikazuje sintezu realističke metode s poetizirano modernističkim izrazom. Vanjskim opisima i unutarnjim psihološkim analizama kakve uglavnom predstavlja iz perspektive likova sagleda erotske preokupacije i frustracije proizašle iz biološko determinističke sfere (Šicel, 2005: 191). Sukladno tome stvara modernističkog junaka, životno dezorijentiranog s naglašenom disfunkcionalnom senzitivnosti, duševno rastrojenog lika sklonog maštanju i nemogućnošću obrane vlastitim porivima koji izravno utječu na živote drugih (Šicel, 2005: 197). Kozarac Begovića stvara na samom vrhuncu našeg modernizma ali nasljeđivanjem realističkih i

naturalističkih direktiva utemeljenih na empirizmu devetnaestog stoljeća (Darwin, Freud) uspijeva dočarati dojam njegove višeznačnosti (Vuković, 2012: 278).

Završivši dva razreda gimnazije Kozarca se, s obzirom na svoju djelomičnu samoukost, smatra prirodnim talentom. Šljivarić naglašava kako Kozarac nije stigao postati zrelim stvaraocem te da jezični zahtjevi nisu sukladni standardiziranim gramatičko-pravopisnim normama (Šljivarić, 1971: 412). Korištenjem individualnog stila apsorbira elemente folklorizma, zastupljuje dijalektizam te uz izvjesne nepravilnosti stvara sebi osebujni stil (Bogner, 1987: 15). Kozarčev lingvistički supstrat jest dvoslojan. Jezik likova, uzme li se za primjer njegov najpoznatiji (anti)junak Đuka Begović, u oprečnom je promatranju s jezikom autora. Slojevitost kakvom se Kozarac rabi segmentirano može biti opravdana zbog postupka izvornosti jezičnog izraza dok, s druge strane, sekvence djela proizašle iz pozicije sveznajućeg pripovjedača i autora samog obiluju pravopisnim, leksičkim i gramatičkim nepravilnostima (Hamm, 1996: 82).

4. MODERNISTIČKA OBILJEŽJA LIKOVA

Modernizam se, kako iznosi Solar, može odrediti na temelju suprotstavljanja poetici realizma. Iako suprotstavljanje nije izrazito naglašeno u svim djelima modernizma, i postoje djela koja se mogu interpretirati kao nastavljanje na kasni realizam, moderni roman nastaje kao svojevrsna kritika konvencijama romana realizma. Najveća razlika romana realizma i modernizma se ogleda u već spomenutoj tradiciji i njezinom opiranju istoj (Solar, 2005: 165). Sablić-Tomić, uzimajući u obzir manji vremenski period (prijelaz s devetnaestog na dvadeseto stoljeće), ističe kako se onodobna djela oblikuju modernističkom i realističkom strategijom (Sablić Tomić, 2005: 309).

Modernizam kao epoha dakle nastaje zbog otpora epohi realizma. Sukladno tome epoha modernizma posjeduje natruhe romantizma koje se mogu predočiti kroz tipologiju modernističkih i romantičarskih likova. Glavne odlike romantičarskih likova jesu biranje osjećaja ispred razuma, osjećaj nepripadnosti i manjka mogućnosti socijalizacije u svijetu unutar kojeg žive. Navedeni romantičarski elementi nalaze se u modernističkim protagonistima Titu Dorčiću i Đuki Begoviću. Iako romani posjeduju konvencije i strategije epohe realizma njihovi likovi okarakterizirani su romantičarsko-modernističkim metodama. Realističarski elementi orijentirani su na opisivanje prostora u kojima se protagonisti nalaze i na funkcije kakve likovi u njemu posjeduju (Sablić Tomić, 2005: 309).

Frangeš ističe da Novak stvara za vrijeme epohe realizma, ali njegova poetika ostaje na granici realizma i modernizma. Novakova poetika korespondira s modernim načinom gledanja na umjetničko stvaranje, psihološkim motiviranjem glavnih likova. Osebnost i sveobuhvatnost problematike kakvu izlaže u svojim likovima zapravo jest ono što ga izdvaja iz hrvatske realističarske književnosti (Frangeš, 1962: 7). Iako piše hladnim i nedotjeranim stilom njegov realizam se približava modernističkom senzibilitetu. Barac ističe da takvim stilom pisanja Novak uspijeva fiksirati vidljivo i iz najobičnijih, rutinskih zbivanja predstaviti tipologizaciju karaktera (Barac, 1964: 24).

Modernistička obilježja likova iznositi će se od deduktivno. Glavna preokupacija pisaca hrvatskog modernizma postaje psihoanaliza (Vuković, 2012: 276). Stvaranje protagonista u dosluhu s filozofskim teorijama Darwina i Freuda, kroz koje se predočava psihološka struktura likova, najsveobuhvatnije je modernističko obilježje likova. Modernistički autori prvenstveno stvaraju psihološke romane koristeći se tehnikom struje svijesti. Aleksandar Flaker govori o dvije vrste struje svijesti koje ovise o pripovjedačkim pozicijama. Roman s pripovjedačem u

prvom licu koji svoju psihološku strukturu predstavlja monološki (npr. Đuka Begović) i roman s heterodijegetskim pripovjedačem u trećem licu koji posjeduje monološke sekvence introdijegetičkog pripovjedača (npr. Tito Dorčić) (Flaker, 1979: 163). Likovi koji posjeduju modernističke karakteristike odlikuju se pripovjedačkom nepouzdanosti. Njihovo pripovijedanje ovisi o trenutnom stanju svijesti kojeg posjeduju. Reminiscencije kakve Đuka ima na oca ostvaruju disharmoniju između stvarnosti i ideala. Idealizacijom vlastitog oca Đuka gubi vjerodostojnost pripovjednog događaja. Najreprezentativniji oblik struje svijesti kakvog posjeduje Tito odvija se netom prije samoubojstva kada unutarnjim monologom doživljava životnu katarzu i kroz tehniku solilokvija predstavlja svoju tugu, jad i samoprijezir. Unutarnji monolog, nastao kao novina modernizma, u stanju je uvesti čitatelja u dubinu psihologije lika. Edel naglašava da analizom unutarnjih monologa ili monologa općenito čitatelj je u stanju iz vanjske pozicije promotriti probleme lika, prebačen izravno u dubinu njihove svijesti posjeduje podatke o osjećajima i psihologiji karaktera (Edel, 1962: 9). Unutarnja fokalizacija i introspektivno pripovijedanje još su jedan od modernističkih postupaka koje posjeduju Dorčić i Begović.

Koncept individualizma jest karakteristika modernističkih tehnika, iako se takav oblik oduzima liku Dorčića, bavljenje osobnim postojanjem najzastupljeniji je segment romana Đuke Begovića. Djelo napušta prikazivanje stvarnosti u korist prikazivanja svijesti. Isticanje individualnosti prezentira kroz neprimjereno ponašanje, ali i kroz sliku kakvu posjeduje o samom sebi:

"- Ja i - vi... ha... ha!... - govorio im zato. - Koliko li sam samo cura izminjao! Idem dvi-tri nedilje k jednoj, idem dotle dok je ne oblažem i ne obljubim, a onda opet drugoj... Eto vam Kaje Zokine, Đenke Meseljeve, Željanice Filakove. Hoćete li žena: eto birtašica Julka, obadvi Čurićeve, Labrdanove i druge. A vi?... Vi ste se kroz cilu mladost držali jedne ko pijan plotu. Vi ste se curama samo ulagivali, vi ste ih samo mitili, mazili se s njima, a ja - ja sam ih tukô. Tukô sam i šakački i ularom i što sam dohvatio. One su bile vaše dok im se svidjelo, a moje su bile jer su se bojale, jer su strepile preda mnom, jer su morale. To je bila razlika, didaci moji!... da. Ja joj za svaki poljubljaj dadem šakom u rebra i još mora kazati da joj i to slatko, a vi ste svaki poljubljaj i ogrljaj plaćali medenjacija i ženidbom! I još su vas varale... I sva tobožnja dica vaša bog zna čija su. Ocevi im razasuti po svem svitu, a vi mećete ruku na srce i kunete se da su baš vaša. Eto, ko je bećar bio!... Pa kerenje, znate i sami kako je bilo moje!" (Kozarac, 1964:112).

Bježanje od stvarnosti i nezadovoljstvo istom još je jedan modernistički segment kakvog posjeduju Dorčić i Begović. Dok Tito svoj konačni bijeg realizira samoubojstvom, Đuka svoje nezadovoljstvo i bijeg ostvaruje gubeći svaki kontakt s kćeri, svaku materijalnu blagodat i postajući pastir Andra Mijaljeva. Traženje subjektivnog ja završava pogubno za svakog od likova.

5. PSIHOANALITIČKI UVID U ANALIZU TEORIJA I LIKOVA

Književnost modernizma slijedi teorije filozofa Sigmunda Freuda i Charlesa Darwina. Freudov Edipov kompleks i darvinistička teorija hereditarnosti okupiraju književnike. Biološka determiniranost koju započinju utjelovljivati u svojim likovima neminovno jest produkt postavljanja Freudove teorije o Edipovom kompleksu. Sukladno tome ne bi bilo pogrešno proglasiti hrvatsku modernističku književnost freudovskom u vrijeme kada psihoanaliza nastaje kao patent umjetničkoj, društvenoj, znanstvenoj i kulturnoj klimi devetnaestog stoljeća (Vuković, 2012: 276).

5.1 Edipov kompleks u Begovića

Edipov kompleks je akumuliran u junacima Kozarčevih i Novakovih romana, Đuki Begoviću i Titu Dorčiću. Gradnja lika Đuke u svojim začetcima realizirana je Edipovim kompleksom. "*Đuka Begović edipovski je lik, a roman Đuka Begović freudovska naracija.*" (Vuković, 2012: 279). Uzimajući ideju iz Sofoklove tragedije o kralju Edipu, tragičnom grčkom junaku koji nesvjesno ubija vlastitog oca i ženi za majku te posljedično tome hotimično osljepljuje, Freud izvlači podsvjesnu mogućnost ljubavnih i neprijateljskih osjećaja djeteta prema roditeljima. Djeca time postaju sklona sjedinjenju s roditeljem suprotnog spola i uništenju suparničkog roditelja istog spola, ali teže i podsvjesnoj identifikaciji s roditeljem istog spola. Iako ih opisuje kroz podsvjesne težnje, Freud ih objašnjava kao okidače unutarnje napetosti u strukturama osoba koje vode do neuroze. Procesom sublimacije u stanju su apsorbirati se kroz društveno korisne djelatnosti, primjerice kroz kreativnost i umjetničko izražavanje koje dovode do katarze (Solar, 2007: 98). Sablić- Tomić ističe da ubojstvom vlastitog oca i seksualnim odnosima sa svojom rođakinjom Olom, postaje hrvatska inačica Edipovog kompleksa. Problematika lika se odvija i u tome što i nakon prkosnog ubojstva Đuka nije u mogućnosti oduprijeti se autoritetu vlastitog oca. Dok se predstavlja kao sretan i raskalašen individualac usamljen je, preplavljen neurozama i strahovima. (Sablić Tomić, 2005: 316). Izvor rađanja edipovskog kompleksa kakvog usvaja Đuka proizlazi iz patrijarhalnog odgoja kao tipičnog i onodobno konvencionalnog načina življenja. Psihofizički razvoj u takvom tipu društva je izrazito strog, a edipovski narativ koji proizlazi iz njega neizbježno jest sukob između roditelja i djece. Ulogom oca se kreira autoritativna vlast. Takvim tipom tiranije nastaje osjećaj manje vrijednosti u djetinjstvu koji zasigurno kreira posljedice u zrelijoj dobi. Osjećaj manje vrijednosti time, sam po sebi, stvara mržnju i želju za uništenjem što u Đukinom slučaju eskalira do ubojstva (Miočević, 2001: 191).

Književni analitičari kao Ujević, Kovačić, Damjanović i Visković u tipološkom aspektu suglasni su s činjenicom da Đuka Begović predstavlja višeznačnog junaka čije glavno obilježje jest strasna neukrotivost. Njime upravlja nagonska sila koja potkrepljuje činjenicu da Kozarac Begovića kreira u dosluhu i s darvinističkom teorijom. Iako nekolicini analitičara to postaje argument autorove osviještenosti koja postaje bliža realističkim stavovima nego modernističkim, drugima (Ujević) piščeva ideja predstavlja socijalizacijsko svetogrđe koje poprima granice skandaloznog te Begovića prikazuje više kao socijalni dokument nego književnog lika (Vuković, 2012: 278). Sasvim je prirodno da kompleksnost Kozarčeva lika reproducira brojne analize i kritike dan danas, ekspertiza lika i romana jest svojevrsni skandal zbog dubine složenosti i otvorenog kraja kakvog Kozarac prepušta čitateljima:

"Nego, bog zna hoće li on u tomu završiti. Teško je to rasuditi na Đuki Begovića. Ne da se to. Zagonetka je on. Možda će se on i opet izmijeniti, možda već sutra, prekosutra... Možda će se i opet dati na opijanje, i bećarovanje, a pošto ne ima imetka, varat će, krast će... Možda će..."
(Kozarac: 1964: 396).

5.2 Darvinizam u Dorčića

Iako Begović kao lik posjeduje inačice dvaju teorija ništa više za njim ne zaostaje i Dorčić, eksperiment vlastitog oca koji, baš kao i Begović, zbog odgoja i pritiska u kakvom odrasta svjesno a i nesvjesno postaje psihološki rastrojena bezkredibilitetna osoba. U početku prikazan kao vrstan ribar koji svoje umijeće nasljeđuje biologistički, svoj životni put završava rastrojen zbog nemogućnosti stvaranja vlastitoga individualnog puta. Konstantno odgajan pod očevom autoritativnošću prihvaća ono što mu je nametnuto bez mogućnosti izbora. Darvinizam, kakvog Dorčić posjeduje, se zasniva na modelu prirodne selekcije. Teorija se temelji na činjenici prekomjernog rađanja živih bića koje nije sukladno prirodnim resursima. Posljedično tome stvara se borba za opstanak u kojoj mogućnost preživljavanja posjeduju jedino najvjestiji, oni koji su najadekvatnije prilagođeni zahtjevima okoliša. Darwin vlastitu teoriju prikazuje u metaforičkom smislu uključujući uzajamnu zavisnost živih bića. Teoriju svodi na (ne)učinkovitost opstanka živih bića u izmijenjenim i neprijateljskim okolišima. Kompetentnost se stvara unutar pripadnika iste vrste koji koriste identične čimbenike. Darwin odstranjuje imanentnu težnju organizma za osposobljavanjem koja je krucijalna u većem broju drugih evolucijskih teorija (Markus, 2008: 240).

Novakov roman baš zbog purističkog slijeđenja darvinističke teorije nailazi na razne kritike. Barac, Šicel, Frangeš i Nemeć mu zamjeraju kulturološki aspekt kojim se služi u kreiranju svog lika. Šicel tako ističe da se učinkom modernih znanstvenih teorija (Darwin) postavlja premisa

kako svako odaljavanje od vlastitih korijena nužno mora završiti kobno (Šicel, 2005: 2011). Seosko dijete, Tito Dorčić, kao eksperiment ambicioznog oca ribara je poslan u grad protiv svoje volje. Posljedično tome postaje kolateralna žrtva promjene prebivališta i životnog načina. Nesnalaženje u urbanoj sredini, kakvo Novak projicira kao neurođeno, rezultira smaknućem nevinog čovjeka i vlastitim samoubojstvom (Šicel, 2005: 211). Darwinistička teza nasljeđivanja se uočava i u Dorčićevim počecima. *"Sa svojom petom godinom plivao je i ronio po moru kao žmerak, znao uplesti povraz, privezati udice i olovo, naći crve i pogoditi pod kojim se kamenom skriva šaranjić."* (Novak, 1964: 165). Teoriju dodatno potkrepljuje Novakovo umetanje profesora Henrika Wolffa u radnju. Angažmanom na disertaciji o intelektualnom razvitku po staleškim zanimanjima koristi Dorčića kako bi potkrijepio svoju tvrdnju da određeni postotak učenika gubi vrijeme školujući se s obzirom na to da ne posjeduju urođene sposobnosti. Titova sudbina na kraju se ispostavlja kao dokaz valjanosti teze.

Durić tvrdi da Tito dakle jest žrtva očeva egocentrizma i zablude. Dorčićev jedini zadatak postaje poslušnost i izvršavanje naredbi roditelja, oslobođen od borbe za vlastiti društveni položaj gubi percepciju težine puta do uspjeha. Zbog takvog odgoja je kreiran pasivan i slab individualac. Andrijina marionetizacija Tita rezultira nemogućnošću ostvarenja inačice edipovskog kompleksa kakvog posjeduje lik Begovića, psihološki projicirano sin nesvjesno želi postati vlastiti otac, a iskorjenjivanje takve strukture postaje životni zadatak Andrije Dorčića. Simbolička zabrana užitka u Edipovom kompleksu postaje jedan od razloga Titova okončanja života (Durić, 2011: 108).

6. UTJECAJ ODGOJA NA LIKOVE

Slijepo vjerovanje u iznimnost vlastite djece karakteristika je koja povezuje očeve Andriju Dorčića i Šimu Begovića. Dok Dorčić pokušava od sina napraviti školovana čovjeka, Begovićev egocentrizam stvara Đuku na svoju sliku i priliku, odgaja ga putanjom vlastitog sebstva preplavljenog alkoholom i šovinističkim odnosom prema ženama.

"- Udri to staklo!... Udri!... Ti si Šimin sin! Ti si Šimin, Šime Begovića, jedinak si ti!... Pokaži šta Šimin sin može. Ima Šima novaca... Ne sidi on ko kvočka na njima. Nisu oni njegov gospodar već on njihov!... Šta novci - novci nisu ništa! I onda kad još segne u džep pa samo razbaci forinte među lakome Cigane! A kad priđu pokladnomu kolu, uhvati on svog »jedinka« za ruku pa zaigra s njime onako iza kola. I zapjeva... I uzme ga upućivati da štiplje cure i snaše... - Ded ovu, Đuka, ovu garavu... amen joj njen... Ded, de, uvati je... krst je utuko! A Đuka odmah posegne rukom i kud zahvati - uštine. Ili za rebra, ili za kukove, ili ispod njih, ili za prsa, ili - niže... A Šima se sve topi u veselju i odobrava. Drago mu..." (Begović, 1964: 310).

Oba roditelja odgojem negativno korespondiraju na želje i predispozicije sinova. Odgajaju ih na vlastitu sliku i posljedično tome stvaraju nedostatno socijalizirane jedinke kakve nisu u stanju prilagoditi se okolini. Đuka Begović zbog nemogućnosti vlastitog ostvarenja provodi život u revoltiranosti. Razapet između morala i poriva. Porivima ostvaruje natruhe površnog zadovoljstva koje mu pruža imaginaciju sreće i ispunjenja za kojim cijeli život teži. Tito Dorčić, s druge strane, odguran od vlastitog mira i sreće, poslan u njemu neadekvatnu sredinu, vlastitu tugu za ribanjem i krajem postepeno preoblikuje u psihološku ogorčenost koja zauzimajući primat odvodi ga u samoubojstvo.

6.1 Odgoj Đuke Begovića

Pripovjedne sekvence romana u potpunosti su usmjerene ocrtavanju glavnog lika. Složena psihološka struktura koja je prikazana prvenstveno psihonarativnim strukturama u svom određenju projicira snažnu individualnost ali i porivsku nemogućnost opiranja istoj. Osjećaj izdvojenosti kakav mu otac prenosi od početka je kontradiktoran bijegu od poroka. Ovakva razapetost primarni je problem kakvog Šime kreira u Đuki. Nekonvencionalno odrastanje i okruženje prouzročeno Šiminim vjerovanjem u sinovljevu izdvojenost i autonomiju postepeno su kreirali od Đuke autodestruktivnog i psihološki kompleksnog individualca. Nekonvencionalni primjeri u kakvim je odgajan precizno prikazuje citat:

"Kad je Đuka odrastao za školu, pošao je u nju i išao jedva godinu dana. Dvoje ga prasaca izvadilo iz nje. Šima je to obrazložio ovako: - Što će sin Šime Begovića u školi! Da žulja kosti?... To može na stolcu i kod kuće. Neće on nikad biti ničiji sluga, već svoj gazda, pa šta će onda - njemu, jedinku Šime Begovića - škola?!... A i drukče! - Ja nisam vidio škole, pa zar nisam zato čoek, pametan čoek. I većnik sam općinski." (Kozarac, 1964: 310).

Retrospektivnim prikazom odgoja su predstavljene Đukine reminiscencije na oca. Kontroverzni bećar odgaja sina u fatalnom i razvratnom ozračju kakvo kasnije ostaje ukorijenjeno u Đukinoj svijesti, upamćeno kroz ciganske izvedbe, krčme i amoralne žene (Čorkalo, 1993: 147). Neprirodno okružje, zabrana školovanja, odvajanje od vršnjaka zbog vjerovanja u superiornost postepeno u Đuki izazivaju psihološku neuravnoteženost. Bećar i patnik, moralni prijestupnik i pokajnik, energični i istovremeno autodestruktivni protagonist život provodi na klackalici između neba (u koje je stalno zagledan) i panonskog blata (u koje je posve uronjen) (Nemec, 2012: 288). Kozarac propagiranje neadekvatnog svjetonazora u svom protagonistu pripisuje odgoju krvi. Očevo lomljenje morala i potkopavanjem osnova braka ostvaruje autodestruktivni hedonizam kakav kasnije simbolizira Begovićevu propast. Naletima krvi nestaje konvencionalni moral, a krv stvara vlastiti. Determinološka ocrtanost kao takva prevladava u Đuki, a nemogućnost nadilaženja krvi stvara od njega ubojicu i silovatelja (Bogner, 1994: 37). Kozarčev antijunak zbog svega navedenog nije u mogućnosti se osloboditi očeva prokletstva i ubiti ono begovićevsko u sebi (Nemec, 2012: 290).

"Eh, Đuka!... Ta, nije on baš bambadava sin Šime Begovića, jedinak njegov, onog Šime koga poznavala sva sela od Kopanice do Vrbanje i od Gundinaca do Koroda, te koji nije propustio ni jedan veći vašar a da se na njemu ne prokeri onako od srca, istinski, i ne napije tamo do groca. Da, taj Šima je njegov ćaća, a ovaj Đuka njegov jedinak. On je, eno, s njime još za malih nogu bećarovao, eno, ko odrastao čovjek, ciktao i napijao, prosipao piće i davao forinte Ciganima kao stara iškolana raspikuća. I sve je onda još posvojio od Šime. Isti način sjedanja za trpezu, isto raskapčanje prsluka, isto natakanje čaša lijevom rukom, pa i isto ispijanje do dna. I pjesme iste njemu omiljele. (...) - Šima je svagda iskapio čašu i tresnuo njome ma kuda. Bilo o pod, bilo o zid ili o peć. Đuka isto čini kod iste pjesme. I raširi se on na birtaškoj klupi, baš onako kao njegov ćaća Šima, kao onaj koji nad sobom ne priznaje gospodara." (Kozarac, 1964: 385).

6.1.1 Utjecaj Šiminog odgoja na kasnije Đukine svjetonazore

Đukin životni vijek je karakteriziran od raskalašenog, egocentričnog seksualnog prijestupnika do pokajnika i patnika koji u više navrata dobiva želju za promjenom vlastitog života iz korijena. Time dolazi do stvaranja autodestruktivne klackalice u kojoj uvijek presuđuje kategorija volje i biološko determinističkih zanosa (Nemec 2012: 288-289) Ono čega se ne uspijeva osloboditi jest očeva dominacija, moralne obveze i poštovanja tuđeg života koje svedeno na minimum ostaje bez naznaka grižnje savjesti. Utjecaj očeva lika proganja ga u momentima kada nastoji uvjeriti sebe u moć vlastitog ega i već navedenih želja za životnim promjenama (Visković, 1996: 58). Nemec ističe da borba ekstrema unutar Đukinog karaktera uvijek završava pobjedom negativnog pola dok ga kroćenje neobuzdanog hedonizma s

vremenom kontraefektno ubacuje u još dublju moralnu propast (Nemec, 2012: 291). Ubojstvom oca uspijeva doživjeti relativnu emocionalnu čistoću i postepeno od prve kulminacije moralnog raspada gradi zadovoljstvo unutar sloma (Švegalj, 1975: 237).

6.2 Odgoj Tita Dorčića

Dorčićevi roditelji, u najvećoj mjeri otac, iz želje za kompenzacijom vlastite žudnje o višem društvenom položaju, a onda i ponizna majka procesom socijalizacije upućuju sina na životni put koji su mu sami definirali.

"Činovniku osvane plaća svakog jutra pod uzglavljem, barata laganim perom zimi u toploj sobi, a čast mu se iskazuje svuda. A što je jadni ribar? Ribaru je neprijatelj bura, sunce i mjesec i svaki kamen na morskom dnu. Pa kako da zavidi činovnik ribaru? U tim besjedama ne vidim pameti." (Novak, 1964: 161).

Marginalizacijom osobnih afiniteta i razmišljanja nauštrb očevih s vremenom dolazi do usvajanja istih i izrastanja u njemu vlastite. Raspad sjedinjavanja se ostvaruje tek na kraju romana kada Dorčić solilokvijem doživljava životnu katarzu i optužuje roditelje za nanesenu bol (Durić, 2011: 112).

"Onda sam bio sretan... Ono je bilo moje pravo tlo u koje bijaše pustio duboko svoje korijenje moj život da upije iz njega u sebe snagu i radost... Pa zašto su me iščupali i prenijeli s rodnoga tla na tuđe? Da mi bude bolje! Stare lude! Bez poznavanja i bez razumijevanja života oni su se drznuli da sude gdje će meni biti bolje! Kojim su pravom odlučivale onake neznanice mojim životom? Kojim su mi pravom oteli radosti života i... kako su smjeli da me unesreće? Ja sam bio dijete, nijesam smio ni mogao prosvjedovati proti njihovomu naumu iako sam ćutio da sam tuđ u školama u koje su oni mene silom turah. A vidjeli su to i oni, ali nijesu odustajali da ne budu krvnici svoga djeteta. Lude, lude, lude! Njihovo roditeljsko pravo... Sloboda volje... A moje pravo?" (Novak, 1964: 313).

Oduzimanjem mogućnosti djelomičnog ostvarenja Edipovog kompleksa i potpunim dokazivanjem darvinističke teze hereditarnosti, Novak na primjeru egzistencije svog protagonista predočava mutaciju genetskog naslijeđa i slom osobnog identiteta u determinističko neprirodnim okolnostima. Dorčić postaje samo još jedan od galerije likova koji silom prilika postaju osuđeni na urbano okruženje kojem ne pripadaju (Nemec, 2010: 70).

6.2.1 Klasna razlika kao primarna problematika odgoja

Sustavno projicirana klasna razlika u kojoj se nalaze Tito i njegov otac predstavlja izvorište problematike romana. Dorčiću nije dozvoljeno biranje vlastitoga životnog puta ponajvećim dijelom zbog frustracija njegovog oca koje proizlaze iz klasnih razlika.

"Sjetite se posljednjih izbora u gradsko zastupstvo... Dva mjeseca nijesu se mogli nagoditi oblast i građani za kandidate: Jedan nije bio u volji magistratu, drugi župniku, treći građanima, četvrti odan piću, peti prezadužen i tako dalje. Svakoga su đavla i zaboravljenog bogalja

spominjali... mojega imena nije se dosjetio nitko: gdje bi ribar spadao u takovo odlično društvo! Pak da ja svoga sina izložim takvomu poniženju, a bog mi je dao njega jedinoga? Nikada, gospodine kume, nikada! Tko mi to savjetuje, taj nije prijatelj meni ni mome sinu..." (Novak, 1946: 171).

Fromm tvrdi da neravnopravna raspodjela materijalnih dobara i društvene moći je određena uglavnom klasama tako da podčinjeni društveni položaji ostaju zapostavljeni, funkcija kakvu poprimaju u strukturi jest služiti natčinjenima i odricati se uslijed njihove dobrobiti. Edipska korelacija prouzročena disharmonijom odnosa obrazlaže patrijarhalne kodekse. Sinovljeva obiteljska funkcija je u podčinjenoj poziciji naspram očeve, recipročno tome pripadnici niže klase pokoravaju se pripadnicima više (Fromm 1980: 30). Paralelizam romana između odnosa Tita i Andrije je koherentan odnosu Andrije i natčinjenog staleža. Tito većinu romana glorificira Andrijine kvalitete oca, smatra ga svemoćnom osobom koja je u stanju riješiti svaki problem, isto tako Andrija glorificira pojam staleža građana. Odnosi popratno usvajaju odnos podređenosti-nadređenosti. Sin se pokorava očevoj volji kao što se Andrija pokorava jačem društvenom mehanizmu. Isfrustriran trenutnom društvenom pozicijom Andrija shvaća kako je nemoćan kada je u pitanju njegov vlastiti status, ali da je u stanju promijeniti sinovljev. Ostaje nepokolebljiv u namjeri za promjenom obiteljsko-društvene situacije čak i pod cijenom bogatstva i obiteljskog naslijeđa kakvog posjeduje i koji mu osigurava lagodan i bezbrižan život. Netrpeljivost i srdžba kakva je godinama rasla u njemu rođenjem sina naišla je na kompenzacijsku soluciju (Durić, 2011: 107).

Umjesto osluškivanja sinovljevih mogućnosti, Andrijine frustracije premještaju Tita iz njegovoga prirodnog okoliša i odvlače u svijet karijere, računa i knjiga. Bez dobivene prilike preispitivanja očevih namjera, Tito pohađa školu koju ne preferira, radi posao koji ne razumije i naposljetku stvori karijeru proizašlu iz laži i spletki (Nemec, 2010: 66). Produkt očevih ambicija postaje žrtva promjene načina života i mjesta, svijet većinom kreiran pod očevom palicom završava bračnom krizom, alkoholiziranjem, osuđivanjem na ubojstvo nevinog čovjeka i nedugo zatim nervnim slomom (Šicel, 2005: 211). Pokušavajući oblikovati Tita u svoj nikad dosegnuti arhetip, stvara objekt za izvršenje vlastitih zabluda i ideala. Titova sudbina postaje rezultat egocentrizma vlastitog oca. U želji za kompenzacijom Andrija stvara odnos koji sam sebi postaje teretom, struktura kao takva tipična je za Novakovo stvaralaštvo predočena i kroz likove Ante i Juraja Stipančića (Durić, 2011: 111).

Andrijine frustracije u romanu su prikazane dijalozima koje vodi s kumom Dabićem i ravnateljem gimnazije. Posao prezentira kroz nepravdu, nije u stanju odmaknuti se od vlastitih neuroza i uvjeren da mu ribarstvo donosi jedino društvenu degradaciju. Svojom težnjom za

nedostupnim društvenim položajem gubi percepciju poslovne blagodati. Kvalitetni argumenti kakve mu na sinovljevom krštenju izlaže babica evidentno zanemaruje ili, još gore, ne shvaća zbog vlastito stvorenih ideoloških fasada.

"Vidjela sam u vašoj kući što se nikada nijesam nadala vidjeti: puni ormari, pune škrinje, puna kuća svega. A koliko sam puta primila dijete u činovničkoj kući, pa mi se dogodilo da nije bilo ni pelene da ga povijemo, nego smo ga, da ne blati krevet, zamatali u ubrusac kojim će gospodin otac brisati kod stola svoj gospodski brk. Kad sam vašoj materi donijela vijest da joj se rodio unuk, a tebi da ti se rodio sin, utisnuli ste mi svaki u ruku srebrni križak velik kao mjesečina. A kad čestitam činovniku da mu se rodio sin, on uzdahne: »Ah, molim vas, jedna briga više...«"
(Novak, 1964: 162).

7. ODNOS TITA DORČIĆA I ĐUKE BEGOVIĆA PREMA ŽENAMA KAO REZULTAT KULTUROLOŠKIH UVJERENJA OČEVA

Đuka i Tito tijekom odgoja u patrijarhalnom društvu, osim ispunjavanja očevih želja, podsvjesno su usvajali i odnose kakve su njihovi očevi imali sa ženama. Kohut ističe kako djetetovi edipovski i prededipovski objekti utječu na strukturiranje odraslih ličnosti iz tog razloga što ostavljaju trajan trag na porivne sklonosti i izbore objekata (Kohut, 1990: 38) Idealiziranje očeva ponašanja time je prisutno kroz Titov odnos s Reginom. Instinktivno autoritativnost prenosi u vlastit brak, ali ženidbom za emancipiranu ženu takav oblik odnosa nije bio prihvaćen ni moguć. Pri samom kraju braka Regina nastoji održati vlastitu slobodu koju Tito pokušava podrediti vlastitom utjecaju obrazlažući kako je njegova majka uvijek bila pokorna njegovom ocu pa tako i Regina mora njemu (Durić, 2011: 121).

"No čekaj ti, paunice - govorio je pošavši spavati u sobu za goste. - Hirovita si ti, dakako, treba tebe ukrotiti odmah... Umjet ću ja to. Nije pokušavao da joj se približi; svladavao se i čekao stalno da će ona biti prva koja će se pokoriti: - Slomit ću ja njoj taj neki gospodski ponos... - govorio je iz uvjerenja jer je i u njegovoj rodnoj kući bio otac neograničen gospodar pored kojega je mati imala jedva svoju vlastitu volju. A tako je bilo i u djeda i u pradjeda, i bog zna dokle je to dovezalo do vremena kad žena nije bila smatrana čovjekom." (Novak, 1964: 284)

Nesposoban za život u društvu u koji se smješta, nije u stanju izaći iz sebi prirodnog habitusa niti sklopiti prijateljstvo s ljudima. U njihovom odnosu je evidentan uskogrudni svjetonazor. Manjak elokventnosti, kulture i socijalne inteligencije kakvu posjeduje Regina, Tito pokušava prikriti dodvoravanjem i lukavošću. Iako u početku uspješno, zamaskiranje psihičkih i društvenih odnosa dugoročno doživljava neuspjeh te Titovu moralnu propast potpomaže i rastava braka (Durić, 2011: 123). Nezainteresiranost za održavanje odnosa sa suprotnim spolom uočava se i Titovim odnosima prije ženidbe gdje svaku djevojku nezainteresirano izvodi na večere i objektivizira.

Kompleksi i ciljevi obaju otaca postupno su se kreirali u sinovima koji kasnije nisu bili društveno i socijalno prihvaćeni. Nešto kompleksniji odnos prema ženama prenio je Šime na Đuku. Osim već spomenutog Dorčićeva patrijarhalizma koji ostaje prisutan i u Begovića, Šime na Đuku prenosi degradaciju ženskog roda i svođenje njihovog postojanja na čisto fizičko.

"On je u njoj vidio sad samo jednostavnu sluškinju kojoj i on ima pravo zapovijedati, a onda i stvor koji nije ni za šta drugo osim za ono što je one pokladske noći čuo i vidio. To mišljenje o ženi u kući proširio je za neko vrijeme na ženstvo uopće. I u svakoj curi i ženi gledao je tek stvorenja koja su svojim spolom stvorena jedino za muškarčke užitke." (Kozarac, 1964: 313).

Sukladno tome Đuka doživljava svaku ženu kao seksualni objekt te u tom segmentu ostaje naglašena hereditarna značajka. Primjer Đukinog usvajanja očevih ljubavnih svjetonazora

uočava se kroz idealizacija krčmarice koju svojom ljubavnicom čine i otac i sin (Nemec, 2012: 290). Đukinu uzavrelu krv i nagone tijekom života pokušale su utažiti mnoge žene, iako vremenski najviše ostaje s Marijicom, koju tuče kako bi ostvario erotske zanose, njegovo bezuspješno opiranje porivima je vidljivo iz odnosa s Ružom Radetovom. Idealizacija Ruže je trajala nešto više od godinu dana nakon čega Đuku kreću opsjedati površne misli, u vrijeme kada je uspio dobiti potpuno fizičko ispunjenje koje mu je Ruža bila u stanju pružiti primat zauzimaju njezine mane krnjavosti i viška kilograma koje distanciraju Đuku od bilo kakvih dubljih odnosa kakve je mogao stvoriti s njome.

"Opažao je da ima neke mane, da joj jedan zub krnj, da su joj grudi prevelike i opustite. I meso u nje - ko u sviju žena. (...) Onda, konačno, jer se svednevice izražaji te volidbe opetovali i ne dolazilo ništa novo - ćutio je Đuka umor nekakav. Prezasićenost. On je znao nju cijelu, svaki zavoj njenih oblika, svaku stranicu njena duha, pa kako ništa već nije imao tražiti, ništa otkrivati, ništa predobiti - bio je sit. Ta ćut sitosti prevladala je u njemu ćuvstvo bliskosti, dopadanja, navike na Ružu. Štaviše, vladala je i nad instinktom. Gasila je žar. I dugo se Ruža već trebala razmiljavati oko njega dok bi joj uspjelo probuditi njegovu strast." (Kozarac, 1964: 355).

Eskalacija neukrotivih poriva doživljava se incestom s rođakinjom Olom u vrijeme hodočašćenja na Ilaču. Osim navedenih djevojaka Đuka svoje spolne užitke neuspješno pokušava zadovoljiti i s Kajom Zokinom, Željenicom Filakovom, Đenkom Meseljevom, i nemalim brojem bezimernih udovica. Ljubav dakle, u Begovića stvorena je iz krvi, genetskog naslijeđa a ne iz strasti. Bogner tvrdi kako nagon nije atavistička sila kojoj se može oduprijeti već buktanje krvi koja se nazire uvijek unutar idilične noći i naviranja osjećaja (Bogner, 1993: 216).

8. ZAKLJUČAK

Proučavajući psihološku strukturu Dorčića i Begovića, njihovu kompleksnost i želje, neupitan je razvoj čitalačke empatije. Obrazlažući svjetonazore i psihološke postupke sa znanstvenog gledišta, percipirajući mogućnosti i nemogućnosti koje protagonisti jesu imali za života, u čitatelju se stvaraju osjećaji sažaljenja. Unutarnji monolozi, koji i nastaju kao novina modernizma, uvode čitatelja u dubinu psihologije likova. Iz vanjske pozicije čitatelji su u stanju ulaziti u nutrinu svijesti i posjedovati podatke o osjećajima i prirodi likova. Zbog navedenog elementa Novak i Begović uspijevaju izgraditi kompleksnost svojih likova. Onemogućavanje stvaranja vlastitih izbora, psihičko zlostavljanje kakvo proživljavaju od strane vlastitih očeva rezultirali su mentalnim rastrojstvom i nedostatkom socijalne adaptacije. Stvoreni su nesigurni individualci koji kasnije upropaštavaju vlastite živote. Novak i Begović kreiranjem kompleksnih likova ostavljaju iza sebe niz čitalačkih rasprava o ispravnosti i neispravnosti postupaka njihovih protagonista. Znanstveno-psihološka strujanja kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća izvanredno su adaptirana u (anti)junacima Titu Dorčiću i Đuki Begoviću. Edipov kompleks rekonstruiran je kroz psihološke i materijalne aspekte Begovićevega života dok Darwinova teorija hereditarnosti postaje pokretačka ideja za stvaranje romana, samim time i lika, Tita Dorčića. Odgojni utjecaj kakvog primjenjuju očevi Andrija Dorčić i Šime Begović čitatelju su prikazani kroz monološke sekvence, odnose prema ženama i sinovljeve reminiscencije. Ciljevi otaca guše vlastitu djecu, i dok Tita Dorčića možemo sagledati kao staleški eksperiment vlastitog oca, Đuku Begovića možemo promatrati jedino kroz prizmu poriva koje apsorbira od vlastitog oca. Dorčiću, kao eksperimentu nije dana mogućnost odabira vlastitog životnog puta dok Đuki, izlaskom iz zatvora se pruža prilika stvaranja novog. Pohranjujući odrastanjem ponašanja i težnje očeva Tito i Đuka gube koncept moralnosti u vlastitim životima. Potplaćuju, varaju, ubijaju, opijaju se samo kako bi pobjegli od onog pravog sebe. Bježanjem od suočavanja s vlastitim sebstvom, nemogućnošću suprotstavljanja osobnim moralnim previranjima od sebe, i nakon očevih odgoja, kreiraju bezkredibilitetne osobe koje same sebi postaju najveći neprijatelji. Konačno suočavanje, kakvo simbolizira vrhunce obaju romana, rezultira u Dorčićevom slučaju samoubojstvom dok u Begovićevom prekid svakog kontakta s obitelji, ostajanjem bez ikakvih materijalnih dobara i zapošljavanjem u Andra Mijaljeva, osobe koju cijelog svog života obezvrjeđuje.

9. LITERATURA

IZVORI:

1. Kozarac, Ivan. (1964). *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 79.* Zagreb: Matica hrvatska.
2. Novak, Vjenceslav. (1964). *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 57.* Zagreb: Matica hrvatska.

LITERATURA:

1. Barac, Antun. Vjenceslav Novak. (1964). *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 57.* Zagreb: Matica hrvatska.
2. Bogner, Ivo. (1987). Pripovjedač Ivan Kozarac. U: *Književni prikazi*. Osijek, str. 15.
3. Bogner, Josip. (1993). *Studije i portreti*, Vinkovci: Ogranak Matice hrvatske: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad.
4. Durić, Dejan. (2011a). Žudnja drugoga i joiissance drugoga. O jednom psihoanalitičkom aspektu romana Tito Dorčić Vjenceslava Novaka. U: *Fluminensia 23*, br. 1. str. 101-116.
5. Durić, Dejan. (2011b). Velebno sebstvo. O još jednom psihoanalitičkom aspektu romana Tito Dorčić Vjenceslava Novaka. U: *Fluminensia 23*, br. 2. str. 115-127.
6. Edel, Leon. (1962). *Psihološki roman*. Kultura, Beograd.
7. Flaker, Aleksandar. (1979). O tipologiji romana. U: *Suvremena teorija romana*. Nolit, Beograd. str. 152-165.
8. Fromm, Erich. (1980). *Autoritet i porodica*. Naprijed, Zagreb.
9. Hamm, Sanda. (1996). Jezik Ivana Kozarca. U: *Jezik 43*, br. 3.
10. Kohut, Heinz. (1990). *Analiza sebstva*. Naprijed, Zagreb.
11. Krtalić, Ivan. (1983). *Polemike u hrvatskoj književnosti*. knj. 9. Mladost.
12. Markus, Tomislav. (2008). "Darvinizam i povijest: evolucijska biologija i proučavanje društvene dinamike." U: *Povijesni prilozi 27*, br. 35
13. Nemeč, Krešimir. (1994). *Povijest hrvatskog romana; od početaka do kraja 19. stoljeća*. Zagreb: Nakladni zavod Znanje.
14. Nemeč, Krešimir. (2009). Svjetlo u crnom oklopu. Književni svijet Vjenceslava Novaka. U: *Vjenceslav Novak: Otrov u duši*, str. 5-23.
15. Nemeč, Krešimir. (2010). *Čitanje grada. Urbano iskustvo u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
16. Nemeč, Krešimir. (2012). Još o Đuki Begoviću. U: *Nova Croatica 6*, str. 287-293.
17. Rendić Miočević, Ivo. (2001). Freud i znanost o povijesti danas. U: *Časopis za suvremenu povijest 33*, br. 1. str. 187-192.

18. Sablić Tomić, Helena. (2005). Slavonska krv uz među devetnaestoga i dvadesetog stoljeća. U: *J: i I. Kozarac: Slavonska krv*, Zagreb: Znanje, str. 309-317.
19. Solar, Milivoj. (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Solar, Milivoj. (2007). *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
21. Stamać, Ante. (1991). Opći problemi moderne. U: *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, 22. str. 11-20.
22. Šicel, Miroslav. (2005). *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća. Knjiga II. Realizam*. Zagreb: Naklada Ljevak.
23. Šljivarić, Aleksandar. (1946). Ivan Kozarac. U: *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 79*. Zagreb: Matica hrvatska. str. 7-11.
24. Šljivarić, Aleksandar. (1971). *Monografija o Ivanu Kozarcu (1885-1910)*. Odjel za suvremenu književnost JAZU. Zagreb.
25. Švegelj, Dionizije. (1975). *Slavonske književne komunikacije: ogledi i kritike o udjelu Slavonije i Baranje u hrvatskoj književnosti*. Osijek: Glas Slavonije.
26. Visković, Velimir. (1996). Sva lica Đuke Begovića, U: *Kolo 6/1*. str. 45-59.
27. Vuković, Tvrtko. (2012). Đuka Begović - Edipov slavonski brat. U: *Nova Croatica*. 6/6. str. 275- 286